

rîr'i de seriyye kumandanı olarak görevlendirdi. Cerîr Hz. Peygamber'in verdiği sancağı alarak kabilesinin bir kolu olan Ahmesliler'den meydana gelen 150 veya 200 kişiyle yola çıktı. Zülhale'sa'yı tahrip ettikten başka bu kabilenin bir heyetle Hz. Peygamber'e giderek müslüman olmasını da sağladı. Daha sonra Hz. Peygamber'in emriyle Himyerîler'in emîri Zülkelâ ile yahudi olduğu rivayet edilen Züamr'ı İslâmiyet'e davet etti. Her ikisi de müslüman olmayı kabul ederek Medine'ye gidip Hz. Peygamber'i ziyarette karar verdiler. Fakat Hz. Peygamber'in vefatı üzerine bu ziyareti gerçekleştiremediler.

H. Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra irtidad eden Has'am ve Becile kabileleri üzerine Cerîr'i gönderdi ve isyanları bastırdıktan sonra yeni bir emir alıncaya kadar Necran'da beklemesini söyledi. Cerîr'in irtidad hareketlerinin bastırılmasında büyük rolü oldu. Kabilesi Becile'den irtidad edenler onun uyarısı üzerine tekrar müslüman oldular. Cerîr ayrıca irtidad olaylarını bastırmak üzere Muhâcir b. Ebû Ümeyye kumandası altında Yemen'in çeşitli bölgelerinde savaştı. Onun Hz. Ebû Bekir devrinde Sâsânîler'e karşı Irak cephesi fetihlerine katıldığı şüphelidir. Bazı râviler Cerîr'in bu bölgedeki fetihlere Hz. Ömer zamanında iştirak ettiğini ileri sürerler. Ebû Mihnef el-Ezdi ve Vâkıdî ise Irak'a iki defa gittiğini naklederler. Buna göre Hz. Ebû Bekir onu, kendisinden yardım isteyen Hâlid b. Velîd'in emrinde savaşmak üzere Yemâme'ye göndermiştir.

H. Ömer halife olunca Cerîr'i Sevâd'a gönderdi (14/635). Cerîr kabilesinin başında çarpışarak Nuhayle Savaşı'nı kazandı. 16 (637) yılındaki Celûlâ Savaşı'na katıldıktan sonra kuvvetli bir süvari birliğiyle Celûlâ'ya yerleşerek Sâsânîler'le müslümanlar arasında tampon vazifesi gördü. Daha sonra Irak cephesi başkumandanı Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın gönderdiği 3000 kişilik bir yardımcı birlikle Hulvân üzerine yürüdü. Hulvân'a yaklaşınca son Sâsânî kışrâsı III. Yezdicer İsfahan'a doğru kaçmaya başladı. Cerîr halkına dokunulmaması şartıyla Hulvân'ı barış yoluyla aldı. Daha sonra Dinever üzerine yürüdü; ancak şehri fethedemedi. Bu arada Râmhürmüz'ü ve Karmısın'ı da savaş yapmadan İslâm topraklarına kattı. Sonra Hulvân'a döndü ve Ammâr b. Yâsir'in Kûfe'ye vali tayin edilmesine

kadar orayı yönetti. Hz. Ömer'in emri üzerine Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye yardıma giderek onunla birlikte Şüster'in fethine katıldı.

Cerîr'in Hz. Ömer'in yanında büyük bir itibarı olduğu anlaşılmaktadır. Halife Nihâvend Savaşı'nda kumandan Nu'mân b. Mukarrin'in öldürülmesi halinde yerine Huzeyfe b. Yemân'ın, ondan sonra da Cerîr'in kumandan olmasını istemiştir. Cerîr bu savaşta da büyük kahramanlıklar gösterdi. Ammâr'dan sonra Kûfe valisi olan Mugîre b. Şu'be onu Hemedan üzerine gönderdi. Cerîr bu ilk seferinde şehri fethedemediği gibi savaşta bir gözünü de kaybetti. Fakat 23 (644) yılı sonlarında şehri yeniden kuşattı ve 24 (645) yılında Hemedan'ı İslâm topraklarına kattı.

Cerîr Hz. Osman devrinde Kûfe Valisi Mugîre'ye bağlı olarak bir süre Hemedan valiliği yaptı. Daha sonra Saîd b. Âs kumandasında Azerbaycan fetihlerine katıldı. Hz. Osman Fırat kenarındaki savâfî* topraklarından bir kısmını ona ik-tâ* etti.

H. Ali Cemel Vak'ası'ndan sonra 36 (656) yılında Cerîr'i, kendisine biata davet etmesi için Muâviye'ye gönderdi. Muâviye ve Amr b. Âs ile yaptığı görüşmelerden sonra Hz. Ali'nin yanına döndü; halifeye "lâ ilâhe illallah" diyenlerle savaşmayacağını bildirerek iki tarafa da katılmadan Cezîre'deki Karkîsiye'de uzlete çekildi. Mugîre b. Şu'be 50'de (670) vefat edince yerine Kûfe valiliğine Cerîr'i vekil bıraktığı rivayet edilir. Cerîr 51 (671) yılında Karkîsiye'de vefat etti; 54'te (674) öldüğü de söylenmektedir.

Cerîr b. Abdullah el-Beceli uzun boylu, son derece yakışıklı bir kişiydi. Hz. Ömer onun bu ümmetin Yûsuf'u olduğunu söylerdi. İyi bir kabile reisi ve kahraman bir kumandandı. Şairliği de vardı. Müslüman olmasından itibaren Hz. Peygamber'in kendisini huzuruna girmekten hiç menetmediğini ve her gördüğünde tebessüm ettiğini söylemiştir. Cerîr'den mükerrerleriyle birlikte 100 kadar hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan onu *Şaḥîḥ-i Buḥârî*'de, on dördü *Şaḥîḥ-i Müslim*'dedir. Bu hadisler Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde de yer almaktadır (IV, 357-366). Cerîr bunların bir kısmını doğrudan Hz. Peygamber'den, bir kısmını da Hz. Ömer ve Muâviye'den rivayet etmiştir. Onan hadis rivayet edenler arasında dört oğlu İbrâhim, Münzir,

Ubeydullah ve Eyyûb ile Enes b. Mâlik, Kays b. Ebû Hâzim, Şa'bî, Ebû İshâk es-Sebî'î ve başkaları zikredilebilir. Büyükle oğlu Amr'ın ise kendisinden rivayeti yoktur; ancak onun oğlu Ebû Zûr'a dedesinden hadis rivayet etmiştir.

Meşhur mutasavvıf-şair Ahmed-i Câmî Cerîr b. Abdullah'ın soyundan gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 357-366; Buhârî, "İmân", 42, "İlim", 43, "Salât", 25, "Mevâkîti's-salât", 16, 26, "Büyü", 68, "Cihâd", 71, 154, 162, 192, "Meğâzî", 62, 64, 77; Müslim, "İmân", 118, "Tahâret", 272, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 134-137; Nasr b. Muzâhim, *Vak'atü Şüffin* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1382, s. 15-16, 18-20, 27-28, 30-35, 44-48, 51-52, 54-56, 59-62; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 86; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 265-266, 347-348; VI, 22; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 257, 310-311; II, 817; a.mlf., *Târîḥ* (Zekkâr), I, 116, 132-133, 139, 148, 160, 247, 258; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 75, 261, 302; İbn Şebbe, *Târîḥü'l-Medîneti'l-münevver*, II, 567-571; III, 819-820; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 292, 586, 592; Belâzûrî, *Fütûḥ* (Müneccid), I, 125; II, 296, 299, 301, 310-311, 324, 328-329, 336, 370-371, 380, 394, 403, 467-468; Taberî, *Târîḥ* (de Goeje), I, 1763, 1798, 1988, 2136, 2200-2202, 2357-2358, 2597, 3254-3256; Kâdî Abdülcebâr, *Teşbîḥü delâ'ili'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerim Osman), Beyrut 1966, II, 318-324; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, I, 236-240; Nevevî, *Şerḥü Müslim*, Kahire 1392/1972, XVI, 34-37; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, II, 530-537; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V, 77-79; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), I, 475-476; *Tecrid Tercemesi*, VI, 475-476; VIII, 132-134, 389-390; X, 358-363; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), X, 100-113; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 20, 51-58, 63. MUSTAFA FAYDA

CERİR b. ABDÜLHAMİD

(جرير بن عبد الحميد)

Ebû Abdillâh Cerîr b. Abdilhamîd
b. Cerîr (Yezîd) ed-Dabbî er-Râzî
(ö. 188/804)

Hadis hâfızı.

110'da (728) İsfahan'a bağlı Âbe kasabasında (veya Rey'e bağlı Eyye köyünde) doğdu. 107'de (725) Kûfe'de doğduğu da rivayet edilir. Öğrenim çağındayken Bağdat ve Mekke'ye gitti. Kûfe'de uzunca bir süre kaldıktan sonra Rey'e yerleşti ve orada hadis rivayetine başladı. Hocaları arasında Mansûr b. Mu'temir, Âsım el-Ahvel, Hişâm b. Urve, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî ve A'meş gibi muhaddisler vardır. Kendisinden de Abdullah b. Mübarek, Yahyâ b. Maîn, Ali b. Me-

dînî, İshak b. Râhûye, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Bekir b. Ebû Şeybe gibi âlimler rivayette bulunmuştur. Cerîr duyduğu hadisleri hemen yazar, yanında kitabı yokken onları rivayet etmezdi. Birçok muhaddis aşırı olmayan bid'at ehlinen hadis almayı câiz gördüğü halde Cerîr ehl-i bid'attan kabul ettiği hocalardan rivayette bulunmazdı. Câbir el-Cu'fî, İbn Ebû Necîh ve İbn Cüreyc'in rivayetlerine bu sebeple iltifat etmemiştir.

Birçok hadis talebesinin uzak ülkelerden gelerek kendisinden hadis öğrendiği Cerîr'in güvenilirliği konusunda âlimler ittifak etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel ise onu hadiste otorite olarak görmez. Cerîr'in Şiîliğe meyli olduğu hususundaki iddianın bir dayanağı yoktur. *es-Sünenü'l-kübrâ*'sında Cerîr'den otuz kadar hadis rivayet eden Beyhakî ömrünün sonlarına doğru onun hâfızasının zayıfladığını kaydeder; ancak İbn Hacer bu tesbitin doğru olmadığını, Beyhakî'nin onu Cerîr b. Hâzîm'le karıştırdığını belirtir.

Kıraat ilmini *kırâat-i seb'a** imamlarından Hamza b. Habîb ile A'meş'ten öğrenen Cerîr'in bu ilimlere dair görüşleri, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Mûsâ el-Kattân ve Ahmed b. Cübeyr el-Antâkî tarafından nakledilmiştir.

Zühed ve takvâsı ile tanınan Cerîr Rey'de vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 381; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 214; *el-Cerîh ve't-ta'dîl*, II, 505-507; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VII, 253-261; Zehbî, *A'lâmü'n-nübela*, IX, 9-18; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 394; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 271; İbn Hacer, *Hedyü's-sâfî mu'kaddimetü Fetihü'l-bârî*, Kahire 1301, s. 392; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 75; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 190; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 319; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, II/1, s. 89-96; Abul-Qâsem Gorjî, "Âbî Abû 'Abdallâh", *Elr.*, I, 217.

SELMAN BAŞARAN

CERİR b. ATIYYE

(جرير بن عطية)

Cerîr b. Atyye b. el-Hatafâ
(Huzeyfe) et-Temîmî
(ö. 110/728 [?])

Emevîler devrinde
eski üslûbu devam ettiren
üç büyük hiciv şairinden biri.

Yemâme'de (Necid) 30 (650-51) yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Annesinin ona hamile iken gördüğü bir rüya üzerine "ip" anlamına gelen Cerîr adı-

nı verdiği rivayet edilir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, VIII, 49). Temîm kabilesinin Yerbû' koluna mensup olduğu için Temîmî ve Yerbû' nisbelerini almıştır. Fakir bir ailenin çocuğu olan Cerîr çocukluk ve gençlik yıllarını bedevîler arasında çobanlık yaparak sıkıntı içerisinde geçirdi; buna rağmen şiirlerinde ailesiyle hep övünmüştür. Bu arada kabilesinden bazılarının yerleştiği Basra'ya gidip gelirken kendisi gibi Temîmî olan Ferezdak'la arkadaş oldu; onun, şiiri sayesinde kabilesi arasında ne kadar büyük bir itibar ve servet sahibi olduğunu gördü. Bu sıralarda Ferezdak'la aralarında nazîre şeklinde başlayan, daha sonra nekâiz (aynı vezin ve kafiyeledi atışma şiirleri) olarak gelişen atışmalarının sebebi, her iki şairin aileleri arasında eskiden beri mevcut olan rekabet ve anlaşmazlıktır. Bu konuda Ferezdak'ın ailesi şair Gassân b. Züheyl'den destek istemiş, Gassân da Cerîr'in ailesini hicvetmişti. O zamana kadar şiir yazmamış olan Cerîr durumu öğrenince bir recezle Gassân'ı hicvetti. Daha sonra şair Baîs el-Mücâşî'nin Gassân'a yardım etmesi, Ferezdak'ın da onu desteklemesi üzerine bu defa Cerîr Ferezdak'ı hicvetti ve böylece Ferezdak'la aralarında yıllarca sürecektir olan hiciv yarışısı başlamış oldu.

Cerîr, Emevîler'le Abdullah b. Zübeyr arasında çıkan ihtilâfta İbn Zübeyr tarafını tutunca bu defa diğer şairlerle karışıklık olarak birbirlerini hicvetmeye başladılar. Çölde bedevîlerin içinde varlık gösteremeyeceğini anlayan Cerîr, kabilesinin de arzusuna uyarak ilmi, edebî ve siyasî hareketlerin merkezi olan Basra'ya yerleşti. Irak umumi valisi Haccâc vasıtasıyla Halife Abdülmelik b. Mervân'ın (685-705) sarayına girdi. Halifeyi kıskandıracak derecede övdüğü Haccâc'ın takdiri ve iltifatlarına mazhar oldu. Bu arada Ferezdak şairlere maddî menfaat temin ederek onları Cerîr aleyhine tahrîk etti. Fakat kendisiyle Ahtal'dan başka hiçbir şair Cerîr ile yarışamadı. Emevî fetihlerine dair şiirleriyle Abdülmelik hakkında birçok kasidesi bulunan Cerîr'in Abdülmelik'in oğulları Velîd, Süleyman, Yezîd ve Hişâm ile devrinin diğer Emevî halifeleri için de methiyeleri vardır. Dindarlığı, iffet ve dürüstlüğü ile tanınan Halife Ömer b. Abdülazîz'e de (717-720) methiyeler yazdı ve onun teveccühünü kazandı. Hakkında methiye söylediği kimselelerinden kendisinden önce vefat edenlerin çoğu için, hatta rakibi Ferezdak için dahi divanında samimi mersiyeleleri mev-

cuttur. Cerîr, Ferezdak'tan kırk veya seksen gün yahut altı ay sonra 110 (728) veya 114 (732) yılında Yemâme'de vefat etti. Kabri burada bulunmaktadır.

Cerîr genellikle methettiğini hicvetmeyen, hicvettiğini de methetmeyen, zarîf, dindar, aynı zamanda mağrur ve mücadeleyi seven bir şairdi. Kolaylıkla ve irticâlen söylediği lirik şiirlerinde edebî sanatları rahat kullanırdı. Üslûbu sağlam, dili açık, tekekküften uzak ve âhenkli olduğundan şiirleri kolayca ezberlenir ve dillerden düşmezdi. İnsanın estetik duygusunu tatmin eden, duygu, düşünce ve lirizmin iç içe örüldüğü nesib, gazel ve mersiyeleleri çok başarılıdır. Hicivleri ise hakaret dolu, kaba ve serttir. Bu yüzden devrinin diğer şairleriyle arasında birçok hadise cereyan etmiştir. Bu türden olan bazı beyit ve kıtaları divanının neşrine alınmamıştır. Buna karşılık gazelleri son derece nezih, methiyeleri dine aykırı düşmeyecek mahiyettedir. Esasen Cerîr İslâm şairlerinin önde gelen simalarındandır. Zira o İslâmî devirde doğup yetişmiş, Kur'ân-ı Kerîm'den çok etkilenmiş, her vesile ile İslâmî değerleri yüceltmiş, başta içki olmak üzere İslâmîyet'e aykırı olan şeyleri ve bazı kavramları sadece hiciv maksadıyla kullanmıştır. Cerîr'in öfkeli anlarında söylediği şiirlerin en başarılı şiirleri olduğu nakledilir. Emevîler devrinin diğer büyük şairleriyle mukayese edildiğinde Cerîr'in hiciv ve mersiyede, Ferezdak'ın fahr ve gazelde, Ahtal'ın da mersiye ve içki tasvirinde daha başarılı oldukları görülmür. Ferezdak şiirlerinde kendini yüceltir, hasmını yerder. Cerîr ise hasmının kusurlarını bir bir sayar, kusur bulamazsa icat ve isnat ederdi. Hicivleri nezih olan Ahtal ise hasmını ayıplar fakat hakaret etmezdi. Ebû'l-Alâ el-Maarîrî Ahtal'ı Nâbîga'ya, Ferezdak'ı Züheyr'e, Cerîr'i A'sâ'ya benzetmiştir. Cerîr'in *en-sâb** ilmini diğer iki şairden daha iyi bildiği de kaydedilmektedir. Onun divanına değer kazandıran şiirleri daha ziyade bazı duygulu gazelleri, içli mersiyeleleri, hicivleri ve büyüleyici tasvirleridir. En duygulu ve en samimi gazeli, hanımı Hâlide hakkında yazdığı "Kasîdetü'n-nûniyye"sidir. Ayrıca onun ölümü üzerine yazdığı mersiye de son derece duygulu ve etkileyicidir.

Cerîr'in divanı, kavminin başarıları ile düşmanlarının yenilgileri hususunda tarihî bir belge niteliğindedir. Cerîr, devrin önemli şahsiyetlerini, başarılı ve ba-